

Getto warszawskie było zamkniętą i otoczoną murem dzielnicą położoną w północno-zachodniej części centralnej Warszawy, w której uwięziono Żydów warszawskich oraz przesiedlonych z gett w innych miejscowościach. Pierwsze mury wokół getta zaczęto wznosić 1 kwietnia 1940 roku. W jego obrębie do marca 1941 roku

Niemcy zamknęli około 460 tysięcy osób. Dziesiątki tysięcy z nich zmarły z chorób i głodu. 22 lipca 1942 roku Niemcy rozpoczęli deportację więźniów getta do obozu zagłady w Treblince, gdzie zginęło prawie 300 tysięcy warszawskich Żydów. Kolejną akcją likwidacyjną przeprowadzono w dniach 18–22 stycznia 1943 roku. Wywieziono wtedy do Treblinki około 6 tysięcy Żydów. Jesienią 1942 roku w tzw. getcie szczątkowym pozostało już tylko kilkadziesiąt tysięcy Żydów. Byli to głównie ludzie młodzi i w sile wieku, bez rodzin, zatrudnieni w niemieckich warsztatach produkcyjnych. W tych warunkach, gdy nie pozostawało już nic do stracenia, wśród żydowskiej młodzieży narodziła się myśl o zbrojnym oporze.

Mimo, że działalność polityczna została zakazana, a struktury partii żydowskich uległy rozproszeniu, w getcie warszawskim od początku jego istnienia działały różne organizacje. Były one jednak niewielkie liczebnie, nie posiadały wpływu na sytuację w getcie i nie cieszyły się masowym poparciem. W trudnych warunkach panujących w getcie jako pierwsze powstały struktury konspiracji cywilnej, zajmujące się dokumentowaniem tragedii ludności żydowskiej, zorganizowane w ramach organizacji społecznej Oneg Szabat. W ówczesnej ocenie władz getta i większości Żydów, inne formy działalności konspiracyjnej były zbyt ryzykowne i mogły spowodować zwiększenie represji. Zmiana tego przekonania nastąpiła jesienią 1942 roku, gdy wobec działań władz niemieckich związanych z deportacją i eksterminacją ludności żydowskiej, członkowie pozostałych w getcie organizacji syjonistycznych i lewicowych postanowili utworzyć Żydowską Organizację Bojową. Osobną organizację stworzyli także syjoniści rewizjoniści, którzy skupili się w ramach Żydowskiego Związku Wojskowego. Pierwszy raz walkę podjęto w styczniu 1943 roku, gdy podczas działań niemieckich związanych ze zmniejszeniem ilości osób przebywających w getcie, oddziały żydowskie stawiały opór. Mimo poniesionych strat, wystąpienie organizacji

konspiracyjnych przeciw akcji styczniowej wywarło wpływ na postawę i morale ludności żydowskiej w getcie.

Wiosną 1943 roku, władze niemieckie przystąpiły do całkowitej likwidacji getta w Warszawie. Na taką sytuację były przygotowane oddziały Żydowskiej Organizacji Bojowej oraz Żydowskiego Związku Wojskowego. Gdy 19 kwietnia 1943 roku, w przeddzień święta Pesach, niemieckie oddziały wspierane przez czołgi i wozy pancerne ponownie weszły do getta, by je ostatecznie zlikwidować, do walki z nimi stanęło około 300-500 członków ŻOB oraz około 250 bojowców ŻZW, a także luźne uzbrojone grupy, nienależące do głównych organizacji konspiracyjnych. Po stronie niemieckiej codziennie w akcji bojowej uczestniczyło ponad tysiąc żołnierzy. Regularne walki w getcie toczyły się zaledwie przez pierwsze kilka dni powstania. Kontynuację oporu utrudniał powstańcom brak amunicji oraz celowo wzniecane przez Niemców pożary, które zepchnęły ich do bunkrów i piwnic. Powstańcy chronili się tam wraz z ludnością cywilną, organizując wypady i zasadzki na penetrujących getto Niemców. Walki miały coraz bardziej szarpany charakter. Od końca kwietnia powstańcy za dnia kryli się w bunkrach. Wychodzili w nocy i wtedy dochodziło do wymiany ognia z niemieckimi patrolami. Walki w getcie zostały oficjalnie zakończone 16 maja 1943 roku, kiedy to Niemcy wysadzili budynek synagogi na ul. Tłomackie. W rzeczywistości poszukiwanie Żydów ukrywających się w ruinach getta trwało jeszcze kilka miesięcy.

W wyniku powstania w getcie zginęło i zostało zamordowanych 12 000 Żydów, a większość z 60 000 osób znajdujących się w tym czasie w getcie została wywieziona do obozu koncentracyjnego na Majdanku lub obozów pracy w Poniatowej, Trawnikach i Budzynie. Trudna do oszacowania grupa Żydów wydostała się z getta w czasie trwania walk i szukała schronienia na aryjskiej stronie.

Powstanie w getcie było jednym z pierwszych po zakończeniu Kampanii Polskiej w 1939 roku, masowym wystąpieniem przeciwko okupacji niemieckiej. Powstańcy biorący udział w walkach w getcie, mimo, że nie mieli realnej możliwości odniesienia sukcesu w tej walce, stali się symbolem oporu ludności żydowskiej wobec działań władz niemieckich. Większość z nich zginęła, jedynie kilku grupom udało się uciec z getta i znaleźć schronienie na aryjskiej stronie. Część z nich wzięła później udział w powstaniu warszawskim.

Ze względu na swoją symboliczną wymowę, powstanie w getcie warszawskim uważane jest przez naród żydowski za jedno z najważniejszych wydarzeń w jego historii.

Rocznicę powstania w getcie warszawskim upamiętnia akcja społeczno-edukacyjna „Żonkile” organizowana corocznie 19 kwietnia przez Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN. To ważny projekt przypominający o Powstaniu w Getcie Warszawskim. Żonkile symbolizują pamięć, szacunek i nadzieję. Związane są z postacią Marka Edelmana, ostatniego przywódcy Żydowskiej Organizacji Bojowej, który w każdą rocznicę Powstania w Getcie Warszawskim dostawał te kwiaty od anonimowej osoby. Sam również, co roku, 19 kwietnia składał pod Pomnikiem Bohaterów Getta bukiet żółtych kwiatów - często były to właśnie żonkile.

Źródła:

<https://www.1944.pl/artukul/akcja-spoeczno-edukacyjna-zonkile-.4041.html>

<https://muzeum1939.pl/powstanie-w-getcie-warszawskim-19-kwietnia-16-maja-1943-r/timeline/1254.html>

<https://polin.pl/pl/powstanie-w-getcie-warszawskim>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Powstanie_w_getcie_warszawskim